

УДК 32-027.21;327

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-21-10>

Микола Генік

ORCID: 0000-0002-5716-8299

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПТУ МИРУ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ У ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ ВІД СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ ДО НОВОГО ЧАСУ

*Мир є основоположною цінністю людської цивілізації і становив предмет осмислення теоретиків політичних учень і міжнародних відносин. Протягом століть концепт миру зазнав значної еволюції. Староєврейське *shalom*, грецьке *eirene* та латинське *pacem* спочатку означали нормальний стан речей, суспільну справедливість, свободу і гармонію. Середньовічне християнство (Ф. Аквінський), визнаючи божественне походження держав, проповідувало сакралізацію війн. У пізньому Середньовіччі стимулом для зацікавлення проблемами миру став тиск із боку ісламської цивілізації та необхідність припинення міжусобиць між християнськими державами. У період Просвітництва (Т. Гоббс) суспільний договір розглядався як інструмент подолання «війни всіх проти всіх» і встановлення держави як гаранта миру.*

Німецький філософ І. Кант висунув концепцію «вічного миру», яка передбачала методами встановлення загального миру формування ідеального устрою та створення федерації держав. У XIX ст. сформувалися три основні напрями аналізу війни: «пацифізм», «апологетика» і «плюралізм». Прихильники пацифізму вважали, що війна несе величезні страждання людству й повинна бути відкинена соціальною практикою. Апологети війни, будучи представниками соціал-дарвінізму, стверджували, що боротьба за виживання характерна для людського суспільства, що знаходить свій найвищий прояв у війні. Прихильники плюралістичного напрямку, які належали до різних суспільно-політичних течій – від еволюціонізму до марксизму, – визнаючи позитивну роль війн у минулому, передбачали її відмирання як пережитку варварства. Політичний ідеалізм В. Вільсона передбачав право народів на самовизначення та залежність миру між державами від способу організації міжнародних відносин і створення міжнародної організації, відповідальної за мир, та прийняття програми роззброєння.

Концепт миру на початку XX ст. сприймався як відсутність війни, зосереджувався на окремих умовах розв'язання міжнародних протиріч і не перейшов у фазу наукового дослідження.

Ключові слова: політична думка, теорія міжнародних відносин, мир, війна, пацифізм, Т. Гоббс, І. Кант, В. Вільсон.

Вступ. Мир є основоположною цінністю людської цивілізації і становив предмет осмислення філософів і політичних діячів. Протягом століть концепт миру зазнав значної еволюції.

Матеріал і методи дослідження. Стаття побудована на дослідженні творів теоретиків політичних учень і міжнародних відносин щодо осягнення поняття миру. Використано системний, історичний, компаративістський, біхевіористський методи, контент-аналіз та ін.

Мета дослідження – проаналізувати формування й еволюцію поглядів мислителів Стародавнього світу, Середньовіччя і Нового часу на концепт миру в міжнародних відносинах.

Результати й обговорення. Питання миру цікавило мислителів на різних етапах історичного розвитку. У Біблії слово «мир» згадується кілька сотень раз, як і у священних книгах інших релігій. Староєврейське *shalom*, грецьке *eirene* та латинське *pacem* спочатку означали нормальний стан речей і нормальний лад всього буття. Мир ототожнювався із суспільною справедливістю, свободою (від ворогів і почуття тривоги), матеріальним добробутом. Староєврейське слово *shalom* походить від кореня, етимологічно пов'язаного з поняттям «повнота, цілість», тобто мир

© М. Генік, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

сприймався як стан забезпеченості, відсутності загрози, психологічної гармонії, здоров'я і щастя. Пізніше воно стало також перекладатися як «щирість, прихильність, успіх». У талмуді містилася думка, що світ існує завдяки трьом речам: правді, справедливості та миру.

У Стародавній Греції спочатку використовувалися терміни *spondai* та *horkoi*, які означали перерву між війнами, і тільки після закінчення Корінфської війни 395–387 рр. до н. е. й укладення Анталкідового миру (387 р. до н. е.) між еллінськими державами став використовуватися термін *εἰρήνη* (*eirēnē*), який означав більш стабільні відносини. Грецьке слово *eirēne*, походження якого не визначене, означало стан спокою, відсутність війни або перерву у війні та було близьким до понять «любов», «єдність», «згода», «спокій», «тиша» [7, с. 11–28]. Італійське *pace* і латинське *pacem* походять від індоєвропейського кореня *pag-* – «встановлювати, укладати».

Уявлення про мир у Стародавньому світі ґрунтувалося на його сприйнятті як антитези війні. Конфуцій, критикуючи війни, висловлювався за мирний розвиток [21, с. 67–84]. Платон розглядав війну як засіб досягнення миру. Арістотель допускав ведення війн в ім'я миру. Римська традиція поєднувала мир з перемогою у війні, тому Цезар був прозваний як «той, що запровадив мир». Гарантією миру розглядалася військова сила, що знайшло відображення в класичній сентенції Публія Флавія Вегеція Рената: *Sivis pacem, para bellum* – «Хочеш миру, готуйся до війни».

Норвезький дослідник Я. Еберг помітив існування структурної паралелі між культурою (яка розглядається як цілісність) і методами, які культура вибирає, щоб захистити себе і створити мир. У межах однієї цивілізації існують свої особливості системи безпеки, мислення про безпеку та мир. Зокрема, загальна західна концепція миру схильна бути одновимірною, відповідає монотеїстичному принципу, побудованому на вертикалі між багатьма (вибраними) віруючими й однією владою вгорі, вони розділяють часто договороподібні відносини протекції і віри – по суті, покори й покарання. Соціального чи світового порядку прагнуть досягти за допомогою правил, регламентації, договорів, норм і права. Мир у західних концепціях добре організований. Супротивні сили урівноважуються на основі влади і ресурсів. Є чітко визначені «ми» і «вони» – центр Добра і центр Зла (в ісламі: *adar-al-Islam* – дім миру, *adar-al-Hab* – дім війни). Західні концепції миру універсальні, представлені для інших через різноманітні види місіонерської діяльності, інтервенції, навчання і тренінгів. Насильство дозволене за особливих умов: для збереження балансу, що сприяє миру та стабільності.

Загальна східна концепція миру є більш політеїстична чи атеїстична, менш вертикальна, прагне до певної єдності (часто аскетичної), що досягається від внутрішнього людського буття до всесвіту. Суспільство без організацій, пактів, менш структуроване, ніж західне, більш схильне пристосовувати, засвоювати іноземні чи чужі впливи й повільно перетворювати їх відповідно до своїх цілей. Менш простежується тенденція до місіонерства, менш чітко визначена відмінність між «ми» і «вони». Насильство дозволене в більшості концепцій, але обмежується умовами самозахисту та самозбереження. Індуїсти керувалися принципом *ahimsa* – ненасилля [11, с. 258–259; 14, с. 47–66; 4, с. 85–102].

Мир посідав значне місце в морально-етичному й соціальному вченні раннього християнства. У Нагірній проповіді Ісуса Христа миротворці названі блаженними і синами Божими (Мт. 5; 9). За аналогією зі Старим Завітом, де *shalom* було одним з імен Бога, Христос названий «нашим миром» (Еф. 2; 14–18). Згідно з Новим Завітом, мир є не тільки відсутністю війни, але й Божим даром. У ранньому християнстві прихід Христа пов'язувався з початком Божого панування і примирення (Кол. 1; 20).

Ранні отці церкви заперечували війну, але після визнання християнства державною релігією його ідеологи сакралізували ведення війн і встановлення миру. Середньовічне християнство, визнаючи божественне походження держав, вважало справедливими тільки ті війни, які велися ними. Августин Блаженний розглядав війну як знаряддя Бога для виправлення

суспільства. Фома Аквінський у *Summa theologiae* допускав тільки справедливі війни, які повинні бути такими за трьома критеріями: особи, причини та мети. Тобто вони могли вестися керівником держави, єдиною причиною для війн могла бути важка кривда, завдана спільноті держави, а єдиною метою мало бути укладення миру та виправлення кривди – і не більше [17, с. 265; 13, с. 29–46]. Таким чином, згідно з дефініцією справедливої війни Фоми Аквінського, її мав право вести володар, а не приватна особа, і зі справедливою метою. Церква запровадила Божий мир (*Treuga Dei*, *Trêve de Dieu*), тобто заборону збройних зіткнень кілька днів на тиждень, у Великий піст і свята. Одночасно появилось поняття священної війни, тобто війни як релігійного обов'язку. Концепції підтримання миру ґрунтувалися насамперед на створенні нового міжнародного ладу. Зокрема, італійський філософ і поет Данте Аліг'єрі, спираючись на середньовічний світогляд, забезпечення загального миру вбачав у створенні структури на зразок Божого порядку. Світ мав становити єдину імперію під керівництвом абсолютного монарха. Ієрархічна система правління ґрунтувалася на владі першого рівня, яку здійснювали монархи окремих держав, і владі вищого рівня, яка контролювала підлеглих монархів [8, с. 41–42].

До початку XIV ст. мир не був предметом дослідження філософів і теологів. Стимулом для зацікавлення проблемами миру став тиск із боку ісламської цивілізації та необхідність припинення міжусобиць між християнськими державами. П'єр Дюбуа (*Dubois*, іноді *de Bois*) у творі «Про повернення Святої Землі» (1306) з метою захисту від мусульманських нападів закликав до запровадження миру в християнському світі та скликання конгресу християнських правителів Європи для організації хрестового походу. Подібне сприйняття миру було притаманне також чеському королю Єжи з Подебраду, який у 1460 р. пропонував припинення міжусобиць, встановлення внутрішнього миру і створення союзу держав Європи проти зовнішньої загрози – мусульманської Туреччини [6, с. 41]. Марсілій Падуанський у трактаті «Захисник миру» (1324) займався проблемами внутрішнього миру в державі. Т. Мор і Т. Кампанелла умовою миру вважали побудову нового суспільства.

П. Влодковіц, опираючись на Святе Письмо, критикував війну і вважав мир Божим даром. Звертаючи увагу на те, що сам Бог є миром і мир є найбільшою цінністю, пропагував рівність християн і язичників та заперечував застосування до них насильства.

У період Відродження й Нового часу зародження нового суспільного класу – буржуазії – привело до десакаралізації війн. Еразм Роттердамський у своєму творі «Жалоба миру» стверджував, що «мир – джерело, батько, годувальник... і захисник всього найкращого, що коли-небудь існувало на землі» [1, с. 83]. Іспанський юрист Ф. де Вікторія вважав вільну торгівлю джерелом миру. Італійський мислитель А. Джентілі проголошував тезу, що шляхом до миру є вільне економічне змагання між державами. Г. Гроцій також оцінював лібералізацію торгівлі як основу миру.

Станіслав зі Скарбімежа (*Stanisław ze Skarbimierza*), ректор Ягеллонського університету, у своєму трактаті *De belli siustis* вважав війну станом, що суперечить моральному порядку і праву, даному Богом. Війна приносить поразки, знищення і злочини. Мир є нормальним станом, бажаним для природи й людини. Станіслав зі Скарбімежа поділив війни на справедливі і несправедливі. Справедливі ведуться для запровадження миру, несправедливі спричинені надмірними бажаннями, помстою чи ненавистю [20, с. 78; 5]. Тобто, опираючись на думки Ф. де Вікторія та А. Джентілі, Станіслав зі Скарбімежа висловив прогресивні думки про справедливу війну, яка ведеться для безпеки держави, захисту вітчизни, повернення втрачених земель і досягнення слушного миру.

А. Ф. Моджевський, захищаючи мир, стверджував, що «жодні користі з війни не є такими великими, щоб дорівнювали її шкоді». Він висував ідею релігійного примирення католиків і протестантів [6, с. 46–47]. А. Ф. Моджевський оправдовував війну тільки у визначених випадках: для захисту свободи країни, життя, власності й віри громадян. Підкреслював, що

війні повинні передувати мирні засоби розв'язання суперечок, як-от полюбовний суд [8, с. 40; 10, с. 315–340].

На початку Нового часу спробу унормувати ведення війни й укладення миру здійснив Г. Гроцій у своєму творі «Про право війни і миру». Він вважав, що єдиним шансом на мирне співіснування держав є створення єдиних і обов'язкових правил ведення війни. Не будучи прихильником війн, трактував їх як неunikненність і рекомендував застосування мирних засобів вирішення суперечок, до яких відносив переговори, арбітраж і жеребкування. Пропонував створення міжнародного інституту – «зібрання християнських володарів» для вирішення суперечок між ними. Зібрання повинне мати право застосовувати засоби з метою змушування сторін до прийняття миру на справедливих умовах.

Подолання стану «війни всіх проти всіх» (*bellum omnium contra omnes*), згідно з Т. Гоббсом, стало початком суспільного договору й виникнення держави. У період Просвітництва звертається увага на дотримання умов суспільного договору як передумови миру. Ж.-Ж. Руссо вважав мир, а не війну природним станом людства. Він був переконаним, що фундаментом миру є дотримання прав. На думку Дені Дідро, причиною відсутності миру були забобони [3, с. 91, 96].

Для цього періоду характерною рисою стала поява проєктів «вічного миру». Зокрема, С. Лещинський шляхом зміцнення миру вважав створення під керівництвом Франції оборонного союзу республіканських держав, а також системи мирного розв'язання спорів методом посередництва й добрих послуг.

Німецький філософ І. Кант висунув концепцію «вічного миру». Він виходив з того, що тільки в мирі людина може реалізувати свої задатки. Проєкт І. Канта передбачав методи для встановлення загального миру, до яких належало формування ідеального устрою та створення федерації держав. Ідеальний устрій опирався на три принципи: свободу, однакову залежність і рівність. Уже в першому пункті пропонованого міжнародного договору про вічний мир І. Кант близько підійшов до усвідомлення необхідності примирення, без якого мир стане тільки перемир'ям. «Жоден мирний договір не може вважатися таким, якщо при його укладенні таємно зберігається основа нової війни. Інакше це було б тільки перемир'я, тимчасове припинення військових дій, а не мир, який означає припинення всякої ворожнечі... Збереження на майбутнє старих претензій, про які жодна зі сторін не згадує, бо обидві занадто обезсилені, щоб продовжувати війну, хоча й повні злочинного наміру використати для цієї мети перший вигідний випадок, є езуїтською казуїстикою, недостойною правителя». У наступних прелімінарих статтях розширено умови загального миру, до яких німецький мислитель відніс неприпустимість підпорядкування однієї держави іншій, розпуск постійних армій, заборону використання державних боргів для цілей зовнішньої політики та заборону державам насильницьким шляхом втручатися в політичний устрій чи управління іншої держави. Важливою передумовою миру було гарантування атмосфери довіри, тобто «жодна держава під час війни з іншою не повинна використовувати ворожі дії, які унеможливили б взаємну довіру у майбутньому, в мирний час» [16, с. 65; 2].

Крім шістьох прелімінарих статей вічного миру, І. Кант пропонував три остаточні умови: республіканська форма правління, федеративний устрій вільних держав і загальносвіттовий принцип гостинності. Останнє положення означало припинення трактування інших громадян як чужих, посилення міжкультурних контактів та усунення дискримінації. Важливим аспектом ідеального устрою був розподіл влади на законодавчу й виконавчу. Оскільки законодавча влада виражає волю народу, то вона за своєю природою протистоїть війні. Оскільки суспільство зазнає негативних наслідків війни, розум змушує протиставлятися такій небезпеці. Добровільне об'єднання всіх держав у федерацію і обмеження їхньої суверенності І. Кант розглядав як гарантію загального миру [19, с. 47; 8, с. 45].

На думку В. Малиновського, мир «сприяє зростанню достатку і правосуддя, які утворюють добробут народів», мир, як «тільки відпочинок від війн», «недостойний цієї назви» і мир

передбачає «спільну раду». Дж. Бентам вважав збереження миру корисною для держав справою, оскільки такий стан сприяє розвитку торгівлі й економіки. Передумовами запровадження миру вважав скорочення армій і флотів, відмову від колоній, анулювання оборонних і наступальних договорів, денонсацію нерівноправних договорів та створення міжнародного трибуналу справедливості. Учасник Листопадового повстання 1830–1831 рр. В. Б. Ястжембовський у Traktacie o wiecznym przymierzu między narodami ucywilizowanymi – Konstytucji dla Europy висунув проєкт мирного співіснування вільних самостійних народів на основі міжнародного права [15, с. 65].

Марксизм можливість встановлення миру вбачав у знищенні класового поділу. Тому Фрідріх Енгельс визнавав війни пригноблених, а В. І. Ленін під час Першої світової виступив за перетворення імперіалістичної війни в соціальну революцію, припинення війн і встановлення миру без анексій і контрибуцій.

Згідно з висновками І. В. Образцова, у XIX ст. сформувалися три основні напрями аналізу війни: «пацифізм», «апологетика» і «плюралізм». Прихильники пацифізму (А. Шеффле, П. Лілієнфельд, Р. Вормс, А. Еспінас, Е. Тейлор, Д. Фрейзер, П. Сорокін та ін.) вважали, що війна несе величезні страждання людству й повинна бути відкинена соціальною практикою. Апологети війни (Е. Феррі, М. Ваккаро, Г. Ратценхофер, Л. Гумплович, Л. Вольтман, Ж. Ляпуж), будучи представниками соціал-дарвінізму, стверджували, що боротьба за виживання характерна для людського суспільства і природний відбір, що знаходить свій найвищий прояв у війні, є прогресивним. Прихильники плюралістичного напрямку, які належали до різних суспільно-політичних течій – від еволюціонізму до марксизму: Г. Спенсер, М. М. Ковалевський, К. Маркс, Ф. Енгельс, В. І. Ленін, – визнаючи позитивну роль війн у минулому, передбачали її відмирання як пережитку варварства.

Значним стимулом для актуалізації проблем миру послужили кровопролитні нищівні війни у Європі XIX–XX ст. Заснування Нобелівської премії миру означало надання величезного значення збереженню миру для прогресу людства. Згідно із заповітом А. Нобеля, премія присуджувалася особі, яка «внесе найбільший вклад у справу зміцнення співдружності націй, у ліквідацію чи зниження напруги протистояння збройних сил, а також в організацію чи сприяння проведенню конгресів миролюбивих сил». Під впливом пацифістського руху на початку XX ст. засновано перші наукові товариства для дослідження проблем миру: Фонд Карнегі за мир (Carnegie Endowment for Peace, 1910) та Світовий фонд миру (World Peace Foundation, 1910).

У цей період з'являються спроби регулювання чи заборони війни в міждержавних стосунках. Першою спробою обмеження застосування сили у міжнародних відносинах була II конвенція Гаазької конференції (конвенція Драго – Портера). Політичний ідеалізм В. Вільсона передбачав право народів на самовизначення та залежність миру між державами від способу організації міжнародних відносин, який гарантував би безпеку всім. Розглядалася можливість створення світового уряду, міжнародної організації, відповідальної за мир, і прийняття програми роззброєння. Пакт Ліги Націй не містив абсолютної заборони війни, але пропонував різні процедури щодо перемир'я, судового розгляду або передачі справи на вирішення вищого міжнародного органу [8, с. 49]. Пізніше пакт Бріана – Келлога 1928 р. кваліфікував війни як неправові дії, засуджував їх ведення з метою розв'язання міжнародних суперечок і закликав відмовитися від них як «інструменту національної політики», що було б реалізацією концепції «мир за допомогою права» [12, с. 47]. Тривали пошуки правових засобів проти пропаганди ворожості, зокрема, концепція «морального роззброєння», яка містилася в Меморандумі польського уряду до Ліги Націй у 1931 р. «Моральне роззброєння» розглядалося як доповнення до матеріального [15, с. 77]. Варто також згадати про резолюції конгресу істориків в Осло 1928 р., які передбачали необхідність узгодження змісту шкільних підручників з історії і географії [9, с. 38–135].

Висновки. Протягом Стародавнього світу, Середньовіччя й Нового часу домінувало вивчення війн і конфліктів, поняття миру розглядалося в тіні цих теорій. Концепт миру на

початку XX ст. сприймався як відсутність війни, зосереджувався на окремих умовах розв'язання міжнародних протиріч і не перейшов у фазу комплексного наукового дослідження.

Література:

1. Макаренко Н. Г. Від «вічного миру» до «збройного миру»: історія та сучасність. *Вісник Київського Національного університету ім. Т. Шевченка. Філософія. Політологія*. 2004. № 70–72. С. 83.
2. Федина С. Р. Концепції миру у міжнародних відносинах та їх реалізація : автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня канд. політ. наук. Львів, 2010. 19 с.
3. Borgosz J. Drogi i bezdroża filozofii pokoju (od Homera do Jana Pawła II). Warszawa, 1989.
4. Chiba S. A Historical Reflection on Peace and Public Philosophy in Japanese Thought: Prince Shotoku, Ito Jinsai and Yokoi Shonan. *Visions of Peace. Asia and The West*. Farnham : Ashgate, 2014.
5. Chytrowski W. Zarys polskiej romantycznej myśli polemologicznej i irenologicznej. Toruń, 1994. 165 s.
6. Graczyk W., ks. Pokój w polskiej myśli politycznej XV i XVI wieku. *Pokój – dialog – edukacja. Materiały z sympozjum naukowego w Płocku*. Płock, 2003. S. 41.
7. Hannah P.A. Eirēnē: Ancient Greek Goddess and Concept of Peace. *Visions of Peace. Asia and The West*. Farnham : Ashgate, 2014. P. 11–28.
8. Krzysztofik E. Wsparcie pokoju we współczesnych stosunkach międzynarodowych. Warszawa, 2009. S. 41–42.
9. Kubiak H. Pokój. *Encyklopedia socjologii*. T. 3: O–R. Warszawa, 2000. S. 128–135.
10. Libera Z. Zagadnienie wojny i pokoju w literaturze polskiego Oświecenia. *Wychowanie dla pokoju*. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź, 1983. S. 315–340.
11. Øberg J. Cosmology, Peace and World Order. *Peace and the Future. Proceedings of the II International Peace University, Aarhus, October 1985*. Aarhus : Aarhus University Press, 1986. P. 258–259.
12. Osadnik B. Postrzeganie pokoju. Wymiar historyczny i współczesny. *Między realizmem a utopią. Świadomościowo-ideologiczne i polityczne przesłanki pokoju i demokracji na przełomie XX i XXI wieku oraz ich historyczne uwarunkowania*. Katowice, 1998. S. 47.
13. Rae M. The Dissident Tradition of Christian Pacifism. *Visions of Peace. Asia and The West*. Farnham : Ashgate, 2014. P. 29–46.
14. Roy K. Concept of Peace in Hinduism: A Historical Analysis. *Visions of Peace. Asia and The West*. Farnham : Ashgate, 2014. P. 47–66.
15. Ślusarczyk J. Problemy wojny i pokoju w polskiej myśli politycznej. Kompendium. Białystok, 2001. S. 65.
16. Szczesny W.W. Współczesne znaczenie projektu wiecznego pokoju Immanuela Kanta. *Pokój – dialog – edukacja. Materiały z sympozjum naukowego w Płocku*. Płock, 2003. S. 65.
17. Tazbir J. Staropolscy obrońcy pokoju politycznego i religijnego. *Wychowanie dla pokoju*. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź, 1983. S. 265.
18. Triska M. O vojne a mieri v dejinach filozofie. Bratislava : Veda Vydavatelstvo Slovenskej Akademie Vied, 1987. S. 129–133.
19. Vom Ewigen Frieden und vom Wohlstand der Nationen. *Dieter Senghaas zum 60. Geburtstag. Herausgegeben von Ulrich Menzel*. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 2000. S. 47.
20. Wałęga A. Wychowanie dla pokoju w polskim piśmiennictwie pedagogicznym i społecznym XVI i XVII wieku (wybrane przykłady). *Pokój jako przedmiot badań społecznych i pedagogicznych*. Łódź, 2006. S. 78.
21. Yu K. The Confucian Vision of Peace. *Visions of Peace. Asia and The West*. Farnham : Ashgate, 2014. P. 67–84.

References:

1. Makarenko, N.H. (2004). Vid “vichnoho myru” do “zbroinoho myru”: istoriia ta suchasnist [From “eternal peace” to “armed peace”: History and present]. *Visnyk Kyivskoho Natsionalnoho Universytetu imeni T. Shevchenka. Filosofiia. Politolohiia*, (70–72), 83 [in Ukrainian].
2. Fedyna, S.R. (2010). Kontseptsii myru u mizhnarodnykh vidnosynakh ta yikh realizatsiia [Concepts of peace in international relations and their implementation] (*Author's abstract of the dissertation for the degree of Candidate of Political Science*). Lviv [in Ukrainian].
3. Borgosz, J. (1989). Drogi i bezdroża filozofii pokoju (od Homera do Jana Pawła II). Warszawa.

4. Chiba, S. (2014). A historical reflection on peace and public philosophy in Japanese thought: Prince Shotoku, Ito Jinsai and Yokoi Shonan. In *Visions of Peace: Asia and the West*. Farnham: Ashgate.
5. Chytrowski, W. (1994). *Zarys polskiej romantycznej myśli polemologicznej i irenologicznej*. Toruń.
6. Graczyk, W. (2003). Pokój w polskiej myśli politycznej XV i XVI wieku. In *Pokój – dialog – edukacja. Materiały z sympozjum naukowego w Płocku* (p. 41). Płock.
7. Hannah, P. A. (2014). Eirēnē: Ancient Greek Goddess and Concept of Peace. In *Visions of Peace: Asia and the West* (pp. 11–28). Farnham: Ashgate.
8. Krzysztofik, E. (2009). Wsparcie pokoju we współczesnych stosunkach międzynarodowych (pp. 41–42). Warszawa.
9. Kubiak, H. (2000). Pokój. In *Encyklopedia socjologii* (Vol. 3, pp. 128–135). Warszawa.
10. Libera, Z. (1983). Zagadnienie wojny i pokoju w literaturze polskiego Oświecenia. In *Wychowanie dla pokoju* (pp. 315–340). Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź.
11. Øberg, J. (1986). Cosmology, peace and world order. In *Peace and the Future. Proceedings of the II International Peace University, Aarhus, October 1985* (pp. 258–259). Aarhus: Aarhus University Press.
12. Osadnik, B. (1998). Postrzeganie pokoju. Wymiar historyczny i współczesny. In *Między realizmem a utopią. Świadomościowo-ideologiczne i polityczne przesłanki pokoju i demokracji na przełomie XX i XXI wieku oraz ich historyczne uwarunkowania* (p. 47). Katowice.
13. Rae, M. (2014). The dissident tradition of Christian pacifism. In *Visions of Peace: Asia and the West* (pp. 29–46). Farnham: Ashgate.
14. Roy, K. (2014). Concept of peace in Hinduism: A historical analysis. In *Visions of Peace: Asia and the West* (pp. 47–66). Farnham: Ashgate.
15. Ślusarczyk, J. (2001). Problemy wojny i pokoju w polskiej myśli politycznej. *Kompendium* (p. 65). Białystok.
16. Szczęsny, W.W. (2003). Współczesne znaczenie projektu wiecznego pokoju Immanuela Kanta. In *Pokój – dialog – edukacja. Materiały z sympozjum naukowego w Płocku* (p. 65). Płock.
17. Tazbir, J. (1983). Staropolscy obrońcy pokoju politycznego i religijnego. In *Wychowanie dla pokoju* (p. 265). Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź.
18. Triska, M. (1987). O vojne a mieri v dejinach filozofie (pp. 129–133). Bratislava: Veda, Vydavatelstvo Slovenskej Akademie Vied.
19. Menzel, U. (Ed.). (2000). Vom Ewigen Frieden und vom Wohlstand der Nationen. Dieter Senghaas zum 60. Geburtstag (p. 47). Frankfurt am Main: Suhrkamp.
20. Wałęga, A. (2006). Wychowanie dla pokoju w polskim piśmiennictwie pedagogicznym i społecznym XVI i XVII wieku (wybrane przykłady). In *Pokój jako przedmiot badań społecznych i pedagogicznych* (p. 78). Łódź.
21. Yu, K. (2014). The Confucian vision of peace. In *Visions of Peace: Asia and the West* (pp. 67–84). Farnham: Ashgate.

Mykola Genyk. The Evolution of the Peace Concept in International Relations in Political Thought from the Ancient World to the Modern Age

The notion of peace as a fundamental value of human civilisation has historically been a subject of reflection among theorists of political science and international relations. Over the centuries, the concept of peace has experienced a significant evolution. The Hebrew 'shalom', Greek 'eirene' and Latin 'pax' originally meant a normal state of affairs, social justice, freedom and harmony. Medieval Christianity (T. Aquinas), recognised the divine origin of states and thus preached the sacralisation of warfare. In the late medieval period, the mounting pressure from Islamic civilization and the need to end internecine conflicts between Christian states spurred interest in the study of peace. During the Enlightenment, thinkers such as Thomas Hobbes viewed the social contract as a means to overcome the 'war of all against all' and to establish the state as the guarantor of peace.

The German philosopher I. Kant proposed the concept of 'perpetual peace', suggesting that the establishment of an ideal political system and a federation of states were to lead to universal peace. In the nineteenth century, three main areas of war analysis emerged: 'pacifism', "apologetics" and 'pluralism'.

Supporters of pacifism believed that warfare caused immense suffering to humanity and should be rejected as a legitimate social practice. Apologists for war, often influenced by social Darwinism, argued that conflict was an inherent aspect of human society, with warfare representing the highest manifestation of the struggle for survival. Pluralists, associated with a range of socio-political ideologies from evolutionism to Marxism, acknowledged the historically positive role of warfare in shaping societies. However, they regarded war as a vestige of barbarism and anticipated its eventual disappearance. W. Wilson's political idealism emphasized the right of peoples to self-determination and the belief that lasting peace among states depended on how international relations were organized. He also advocated for the establishment of an international organization charged with maintaining global peace and adopting a disarmament program.

In the early twentieth century, the concept of peace was largely understood as merely the absence of war. It focused on specific conditions for resolving international conflicts, but had not become the subject of scientific inquiry.

Key words: *political thought, theory of international relations, peace, war, pacifism, T. Hobbes, I. Kant, W. Wilson.*

Відомості про автора:

Геник Микола – кандидат історичних наук, доцент кафедри політичних наук,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника.

Надійшла 02.08.2025

Прийнята 27.08.2025

Опублікована 30.10.2025